

VICTOR HUGO

BÍDNÍCI

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

Jean Valjean se k němu otočil a chvatně a tiše mu řekl:

„Dejte mi tři dny! Tři dny, abych mohl zajet pro dítě té nešťastné ženy! Zaplatím, co bude třeba. Doprovodíte mě, budete-li chtít.“

„Děláš si ze mne blázný?“ zvolal Javert. „Prosím tě, vím, že nejsi hloupý. Chceš ode mě tři dny, abys práskl do bot! Říkáš, že chceš jít pro dítě té holky! Bože! To je nápad! To je opravdu nápad!“

Fantina se zachvěla.

„Mé dítě!“ zvolala. „Jít pro mé dítě! Tedy není zde! Sestřičko, povězte mi, kde je Cosetta? Chci své dítě! Pane Madeleine! Pane starosto!“

Javert dupl nohou.

„Teď začne ta druhá! Mlčíš, poběhlice! Báječný kraj, kde jsou galejnici městskými úředníky a kde se o děvky z ulice pečuje jako o komtesy. Ale to se teď všechno změní; už bylo načas!“

Upřeně se podíval na Fantinu, a popadnuv Jeana Valjeana za kravatu, košili i límec, dodal:

„Povídám ti, že tu není žádný pan Madeleine a že tu není žádný pan starosta. Je tu zloděj, lupič, bývalý trestanec, který se jmenuje Jean Valjean! Tady ho držím! Tady je!“

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Úryvek je asi v polovině prvního dílu.

1. díl

Na začátku knihy se čtenář seznamuje s monsignorem Lidumilem a jeho dvěma pomocnicemi. Do stejného kraje, kde žije Lidumil, přichází bývalý galejník Jean Valjean a hledá místo, kde by přespal. Lidumil je jediný, kdo se ho nebojí, a uloží ho ve svém domě. Jean Valjean se mu odvděčí tím, že mu v noci ukradne stříbrné přibory, a krátce nato ještě malému chlapci minci. Od té doby je ale rozhodnutý žít vzorně.

V dalším ději sledujeme čtyři páry mladých Pařížanů. Mladíci vymyslí vtíp – vezmou své dívky na výlet a potom je opustí. Jedna z dívek, Fantina, je však těhotná. Po nějaké době zchudlá Fantina s téměř tříletou dcerou Cosettou opouští Paříž. Přichází k hostinci manželů Thrénardiérových, kteří mají dvě dcery, a požádá je, zda by nevychovali také její dceru. Slušně zaplatí a oni souhlasí. Matka za Cosettu platila čím dál víc peněz, ale netušila, že ji Thrénardiérovi trápí.

Do města Montreuil-sur-Mer přišel roku 1818 muž, který pozvedl tamní životní úroveň. Založil továrnu na černé sklo, stal se boháčem a později i starostou. Nechal si říkat Madeleine, ale byl to čtenářům již známý Jean Valjean. Zaměstnával chudé, založil nemocnici, byl to neskutečný dobrák. Do stejného města dorazila i Fantina. Tvrdě pracovala, ale peněz měla stále málo. Musela prodat přední zuby a později se živila prostitucí, to vše pro Cosettu. Pan Madeleine se Fantiny ujal a zaplatil její dluhy. Fantina byla ve svých 25 letech sešlá, byla totiž nemocná. Madeleine jí zařídil pobyt v nemocnici. Zároveň ho trápil policejní inspektor Javert, jediný člověk, který Madeleina neměl rád.

Javert kdysi pracoval na galejích a pana Madeleina poznal. Věděl, že jakmile označí prostého venkovana Champmathiena za Jeana Valjeana, panu Madeleina svědomí nedovolí se nepřiznat. Tak se taky stalo, pan Madeleine dokázal nemožné – stihl proces a odhalil svou totožnost. Poté se rychle vrátil do Montreuil a v nemocnici navštívil Fantinu. Byla zklamaná, že nepřivedl její Cosettu. Když do

pokoje vstoupil Javert a odhalil tajemství pana Madeleina, Fantina zemřela. Tu noc Jean Valjean uprchnul z vězení, vzal svícný, které kdysi ukradl monsignoru Lidumilovi, a odešel.

Velká část textu je dále věnována shrnutí napoleonských válek. V závěru této části je zmíněno, jak Thénardiér okrádal mrtvé.

Jeana Valjeana znovu uvěznili, ale jemu se podařilo uprchnout. Ostatní si mysleli, že je mrtvý. Cosetta zatím stále žila u Thénardierových a trpěla. Byla nucena celé dny pracovat, neměla ani žádné hračky. V hostinci se objevil muž, který za ni byl ochoten zaplatit 1500 franků, a odvedl si ji do Paříže. Byl to Jean Valjean. Bydleli spolu ve skromném bytě, dokud se do stejného domu nenastěhoval Javert. Jean Valjean ihned dům opustil a spolu s Cosettou prchli pařížskými uličkami, až se dostali do zahrad ženského kláštera. Další kapitoly podrobně líčí historii místního řádu.

Mezitím se seznamujeme s osudem chlapce Maria Pontmercyho, jehož vychoval dědeček. Otce nestihl spatřit, až po jeho smrti zjistil, že to byl válečný hrdina. Marius studuje a je stoupcem Napoleona, což se jeho dědečkovi nelíbí, proto se pohádají a Marius odejde z domu.

Marius v parku (Lucemburské zahradě) potkával otce s dcerou, ze které časem vyrostla krásná dívka. Marius se do této dívky zamiloval.

2. díl

Do Paříže se v té době stěhují také Thénardierovi, protože zkrachovali. Jean Valjean jim chce pomoci, oni ho však poznali a najali muže, kteří měli Valjeana okrást. V bytě sousedícím s Thénardierovými však bydlel zchudlý Marius, který napadení zabránil. Thénardier byl uvězněn, jeho žena zemřela a dcery se živily prostitucí. Eponina Maria milovala a později zemřela na barikádách v jeho náručí. Brzy zjistil, kde Cosetta bydlí, a tajně ji navštěvuje v zahradě. Jean Valjean chce před Javertem a revolučními boji utéct do Anglie a ztrápený Marius odchází bojovat na barikády, protože bez Cosetty nechce žít. Byl těžce raněn a neznámý muž ho odnesl kanalizačním systémem chodeb až k východu a zachránil mu tak život. Tímto mužem byl Jean Valjean, to však Marius nevěděl. Marius se uzdravil v domě svého dědečka, od něž získal svolení ke sňatku s Cosettou.

Javert po Jeanu Valjeanovi stále pátral, ale když se dozvěděl o tom, jak pomohl Mariovi, pochopil, že celý život pásl po člověku s dobrým srdcem. Jeho životní cíl, uvěznit Valjeana, se rozplynul. Javert raději spáchal sebevraždu skokem do Seiny, než aby se musel rozhodnout, zda zničit život bývalému zločinci, který se napravil.

Marius se s Cosettou oženil a žili spokojeně společně s Jeanem Valjeanem až do chvíle, kdy se Jean Valjean Mariovi přiznal ke své minulosti. Od té doby Marius Jeanem Valjeanem opovrhoval a nechtěl, aby se s ním Cosetta stýkala. Jean Valjean tím velmi trpěl. Když se Marius od Thénardiera dověděl, že je jeho zachráncem Jean Valjean, navštívil ho i s Cosettou. Jean Valjean byl již téměř utrápen žalem a krátce nato, již obklopený láskou své dcery a zetě, zemřel.

- **téma a motiv**

téma: odhalení identity Jeana Valjeana

motivy: nemocná nešťastná žena (Fantina), dítě, zoufalství

- **časoprostor**

prostor: není určen; nemocnice, v níž se léčila/umírala Fantina

čas: není určen; krátce před tím, než Fantina zemřela

- **kompoziční výstavba**

Děj je vyprávěn chronologicky. Román obvykle vychází ve dvou svazcích, ty jsou dále rozděleny na oddíly, knihy a kapitoly.

Úryvek je rozdělen na odstavce, z nichž většinu tvoří přímá řeč.

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, román

- **vypravěč**

Román je psán er-formou, přičemž vševědoucí vypravěč se místy obrací na čtenáře.

- **postavy**

Jean Valjean – bývalý galejník, který se polepšil; statný muž s velkou (až nadlidskou) silou, od svého útěku pomáhá slabším

komisař Javert – nekompromisní policista, jeho životním cílem je „dostat“ Valjeana

Fantina – opuštěná matka, která byla nucena dát svou dceru do náhradní rodiny, prostitutka s dobrým srdcem, zoufalá žena

další postavy:

Cosetta – nemanželská dcera Fantiny, vyrostla u manželů Thénardiérových, kteří ji trápili, později se jí ujal Jean Valjean, s nímž měla láskyplný život, je velmi hezká a hodná, zamilovala se do studenta

Maria a vzala si ho

Marius Pontmercy – student, který nezažil svého otce, ale velmi touží být jako on, odvážný, zamilovaný do Cosetty

manželé Thénardierovi – hamižní, lháři, podvodníci; mají dvě dcery (Eponinu a Azelmu)

- **vyprávěcí způsoby**

přímá řeč Valjeana, Javerta a Fantiny + pásmo vypravěče

- **typy promluv**

dialog (polylog) Valjeana, Javerta a Fantiny

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

věty zvolací *Dejte mi tři dny! Tři dny, abych mohl zajet pro dítě té nešťastné ženy!*

elipsa *Dejte mi tři dny (času)!; Ted' začne (mluvit, prosit) ta druhá!*

frazém *Děláš si ze mne blázný?; práskl do bot; to je nápad*

tykání *Javert tyká Valjeanovi, aby mu dal najevo, že jím pohrdá*

apostrofa *Bože!*

slovo zabarvené *poběhlíce (žena nevalné pověsti)*

ironie *Báječný kraj, kde jsou galejníci městskými úředníky a kde se o děvky z ulice pečuje jako o komtesy.*

slovo hanlivé *děvky*

přechodník minulý *popadnuv*

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

přirovnání *o děvky z ulice se pečuje jako o komtesy*

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

19. století

Victor-Marie Hugo (26. února 1802, Besançon – 22. května 1885, Paříž)

- nejvýznamnější osobnost francouzského romantismu
- básník, dramatik, prozaik, historik, politik
- byl nejmladším ze tří synů generála napoleonské armády → sympatie k revoluci, odpor k diktatuře a Napoleonovi
- rodina se často stěhovala (např. žili půl roku v Itálii, poté ve Španělsku)
- liberál, přívrženec republikánského zřízení
- s bratry založil časopis, psal pro něj reportáže, recenze i básně
- zasnoubil se proti vůli své matky, oženil se až po její smrti
- měl 5 dětí, první zemřelo krátce po narození, nejstarší dcera se utopila krátce po svatbě
- smutek ze ztráty dcery se odrazil v několika dílech
- manželka si našla milence, on milenku – herečku, se kterou žil až do smrti (jejich milostná korespondence vyšla knižně)
- svoji první novelu vydal v r. 1823
- 1845 vstoupil do politiky – snaha zlepšit situaci lidových vrstev, zvýšit vzdělání
- byl zvolen členem akademie, získal titul hraběte
- r. 1851 uprchl z Francie, žil krátce v Bruselu, poté v Anglii na ostrově Guernesey
- do exilu ho doprovázela nejmladší dcera (trpěla duševní poruchou) a milenka
- do Francie se vrátil po pádu Napoleona r. 1870
- v den jeho pohřbu byl vyhlášen státní smutek
- Hugo je pochován v pařížském Pantheonu

Cromwell, Ruy Blas – dramata

Východní zpěvy, Zpěvy soumraku – básnické sbírky

Legenda věků – básnická třídílná epopéj, v níž se básník zamýšlí nad vývojem lidstva v cestě za pokrokem a humanitou a optimisticky věří v lepší budoucnost lidstva.

Chrám Matky Boží v Paříži – jeden z nejslavnějších románů, znetvořený zvoník Quasimodo miluje tanečnici Esmeraldu

Devadesát tři – historický román

Dělníci moře, Muž který se směje – další romány

- psal také cestopisy, eseje, politické projevy

- **literární / obecně kulturní kontext**

Romantismus

- umělecký směr, který se odráží v uměleckých odvětvích, ale je to také životní pocit
- název odvozen od slova román
- vznikl v Anglii na počátku 19. století, odtud se rozšířil do celé Evropy
- je ovlivněn revolučními převraty v době národněosvobozeneckých válek
- inspirací je gotika pro svou tajuplnost

znaky romantismu: důraz na city, zájem o historii, únik z reality, autor se ztotožňuje s hrdinou, tragické konce hrdinů, zájem o přírodu, hrdina je zobrazován v krajních situacích, inspirace ústní lidovou slovesností, svoboda umělecké tvorby, jazyk citově zabarvený

- hojně použítí básnických jazykových prostředků

typický romantický hrdina: většinou myšlenkově totožný s autorem = má autobiografické rysy, většinou výjimečná osobnost, nikdo mu nerozumí, je osamělý; touží po lásce, ale často miluje nešťastně, jeho život končí tragicky, jeho původ je nejasný

typické romantické prostředí: výjimečné – hrad, samota, hřbitov, katedrála, sklepení, temné jezero, hluboký les

- hlavní žánry: román, povídka, balada

Francie:

Stendhal (1783–1842)

- nejoblíbenější jsou 3 romány, slávu získaly až po Stendhalově smrti

- *Červený a černý* – symbolický název, více vysvětlení, *Kartouza parmská*, *Lucien Leuwen*

Anglie:

George Gordon Byron (1788–1824)

- jeden z největších evropských básníků vůbec

- pro jeho dílo je charakteristický osamocený boj za svobodu proti tyranům (tzv. byronismus)

- *Childe Haroldova pouť* – moderní epos, má autobiografické rysy

- básnické povídky: *Džaur*, *Korzár*, *Lara* – hlavním hrdinou je revoltující člověk

Percy Bysshe Shelley (1792–1822)

- přítel Byrona, básník, zemřel utonutím, plavil se na lodi Ariel

zajímavost: jeho manželka, Mary Shelleyová, je autorkou Frankensteinova

Odpoutaný Prométheus – dramatická báseň, utopie

Walter Scott (1771–1832)

- považován za zakladatele historické povídky a historického románu

Waverly – román o povstání v Irsku, romány *Rob Roy*, *Ivanhoe*, *Kenilworth*, *Piráti*

Jane Austenová (1775–1817)

- představitelka tzv. rodinného románu (domestic novel)

- ve svých dílech obvykle zachycovala život venkovských vyšších vrstev

- *Pýcha a předsudek*, *Emma*, *Northangerské panství*

Rusko:

Alexandr Sergejevič Puškin (1799–1837)

- básník, prozaik, autor divadelních her

- pocházel ze staré šlechtické rodiny

- vychován ruskou chůvou (díky ní získal vztah k ruskému prostředí)

- psal byronské povídky – v Rusku nazývány poémy

- *Kavkazský zajatec*, *Měděný jezdec*, *Cikáni*, *Evžen Oněgin*

Michail Jurjevič Lermontov (1814–1841)

- básník, prozaik, dramatik

- zemřel předčasně v souboji se spolužákem z kadetky

Démon – poema vydaná posmrtně, vychází z biblických a apokryfních legend o vzpouře a zavržení

andělů + čerpá z gruzínského folkloru

Hrdina naší doby – filozofující román zobrazující život intelektuála ve 30. letech 19. stol.

Německo:

Novalis (1772–1801)

- poznamenán smrtí své 13leté snoubenky Sophie a mladšího bratra, často motivy smrti

Hymny noci – sbírka básní

bratři Grimmové – Jacob (1785–1863) a Wilhelm (1786–1859)

- pohádkami se zabývali na odborné úrovni = vědecká folkloristika

Pohádky pro děti a celou rodinu – sbírka 200 pohádek